

Huoltaja-säätiö
XII Bruno Sarlin -seminaari
8.12.2016 Helsinki

Aulikki Kananoja

KOMMENTTEJA SEMINAARIN ANNISTA

Uutta hyvinvointimallia rakennettaessa on syytä katsoa sekä historiaan että tulevaisuuteen, kuten professori Mirja Satka omassa esityksessään totesi. Tämän seminaarin nimihenkilön, Bruno Sarlinin, ohella haluaisin historiasta nostaa esiin myös William Beveridgen, brittiläisen hyvinvointivaltion keskeisen arkkitehdin. On kiinnostavaa katsoa, miten beveridgeläisen hyvinvointivaltion keskeiset tavoitteet – viiden jättimäisen pahan nujertaminen – antavat aineksia suomalaisen hyvinvointivaltion uusien mallien rakentamiseen. Vai antavatko lainkaan?

Nuo viisi jättimäistä pahaa olivat puute, sairaus, tietämättömyys, toimetttömyys ja elinolojen kurjuus.

Lähtökohdaksi esitän arvion, että kaikki Beveridgen kuvaamat pahat ovat edelleen näkyvissä ja koettavissa myös tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa. Ne kuitenkin esiintyvät hyvin eri määrin ja eri tavoin eri väestöryhmien keskuudessa. Niiden keskinäinen merkitys on muuttunut ajan myötä ja muuttuu edelleen. Kun elinolojen kurjuutta – ”saastaisuutta”, kuten termi myös voidaan suomentaa – on voitu vähentää, on työttömyys ja sen myötä toimetttömyys noussut suomalaisen yhteiskunnan keskeiseksi vitsaukseksi. Hyvä koulutus on vähentänyt tietämättömyyttä ja nostanut merkittävästi väestön yleistä koulutustasoa. Silti edelleen on ihmisiä, jotka uskovat kritiikittömästi ilmeisiä valheita, katteettomia lupauksia ja kannattavat moraaliltaan kyseenalaisia johtajia. Tästä on monia esimerkkejä eri puolilta maailmaa, ei vain Suomesta. Sosiaalinen media tarjoaa tällaiseen viestintään helpon välineen. Tietämättömyyden vitsaus on saanut uusia muotoja ja uusia välineitä.

Uusia käsitteitä, uusia näkökulmia

Haluan nostaa tämän seminaarin annista esiin yhden uuden käsitteen hyvinvointipolitiikan rakentamiseen. Tutkijatohtori Tuuli Hirvilampi esitti nuorten tutkijoiden yhteistyön yhteydessä käytetyn käsitteen *aineenvaihdunta*. Kiinnostavaa olisi soveltaa tätä energiaa ja dynaamista prosessia kuvaavaa käsitettä myös sosiaaliin kysymyksiin, vaikkapa hyvinvointipolitiikan rakentamiseen. Voitaisiinko ihmisen, yhteisön ja yhteiskunnan instituutioiden välisiä suhteita kuvata *sosiaalisena aineenvaihduntana*, vuorovaikutteisena prosessina eikä esim. staattisina eri toimijoiden positioita kuvaavina laatikkoina. Sosiaalisten tekijöiden ohella tässä aineenvaihdunnassa olisi mukana muitakin ulottuvuuksia: fyysinen, psyykinen, filosofinen, taloudellinen, tiedollinen, kulttuurinen, ekologinen, teknologinen. Näiden ulottuvuuksien välinen vuorovaikutus muodostaisi tulevaisuuden hyvinvointipolitiikan dynaamisen kokonaisuuden. Ja näiden ulottuvuuksien keskinäisten suhteiden ymmärtäminen muodostaisi hyvinvointiyhteiskunnan ammattilaisten keskeisen tiedon ja osaamisen.

Byrokraattisesta lähestymistavasta hyvinvoinnin katalysaattoriksi

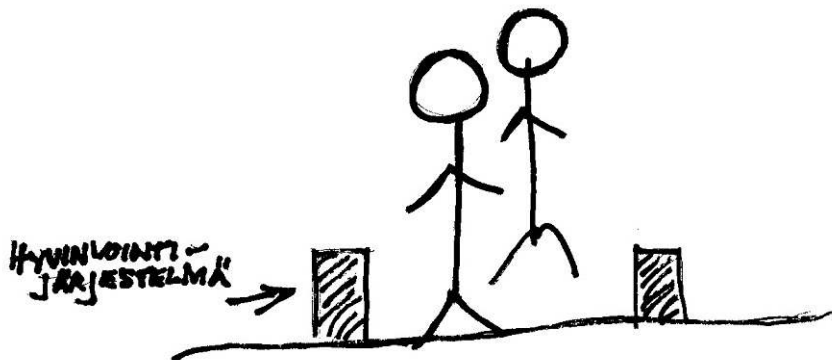
Jorma Sipilä jäsensi teoksessaan *Sosiaalityön jäljillä* (1989) sosiaalityötä byrokraatiatyöhön,

palvelutyöhön ja psykososiaaliseen työhön. Viime vuosina yhteistyö asiakkaiden kanssa on monilla sosiaalityön alueilla saanut uusia muotoja. Niiden enemmän ja vähemmän selkeänä tavoitteena on ollut pyrkimys asiakkaan ja ammattilaisen tasa-arvoisempaan asemaan osuuteen muutosprosessissa ja asiakkaiden aseman vahvistamiseen. Lähestymistavan tietopohjana ei ensisijassa ole hyödynnetty psykososiaalisen työn tietopohjaa, vaan on luotu uudenlaista osallisuuden ja yhteistyön paradigmaa. Tämä tulee hyvin näkyviin esimerkiksi Käytäntötutkimuksen taito -teoksen (2016) esittelemissä tutkimushankkeissa, joissa asiakkaat ovat myös tutkimuskumppaneita. Joillakin sosiaalipalvelujen alueella ns. kokemusasiantuntijat ovat tulleet vakiintuneiksi kumppaneiksi varsinaisen auttamistyön ohella myös toiminnan kehittämässä ja sen arvioinnissa. Näen tämän yhtenä keskeisenä käänteenä en pelkästään sosiaalipalveluissa, vaan hyvinvointipolitiikassa laajemminkin. Tämä heijastelee maailmanlaajuisista muutosprosessista, jossa alistetussa asemassa olevat ihmiset nousevat hallitsevia instituutioita ja alistavia käytäntöjä vastaan. Voidaan kysyä, onko myös hyvinvointipolitiikan rakentamiseen odotettavissa ”arabikevät”? Voisiko tulevaisuuden hyvinvointipolitiikka olla etuuksien jakamisen, palvelujen antamisen ja rakenteiden remontin sijasta ennen kaikkea inhimillisten voimavarojen katalysointia, dynaamisia prosesseja kansalaisten, ammattilaisten, yhteisöjen ja päättäjien välillä? Filosofien Raimo Tuomelan ja Pekka Mäkelän mukaan ryhmät ja yhteisöt ovat ”sosiaalisen ydintä” (Sosiaalisen toiminnan perusta 2011).

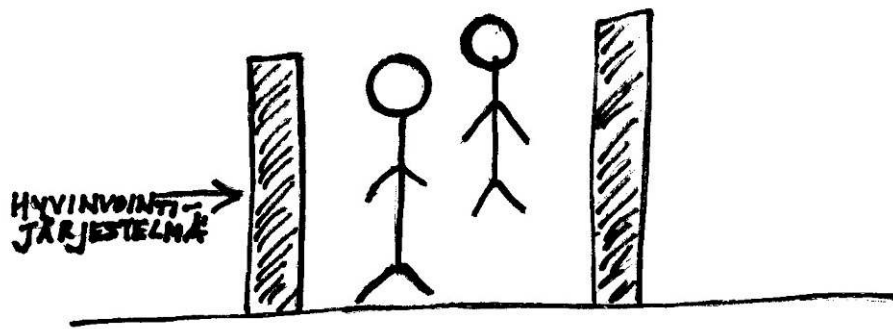
Telineiden kasvattamisesta ihmisten vahvistamiseen

Näen tulevaisuuden hyvinvointipolitiikan rakentamisen historiallista taustaa vasten. Seuraava on pitkälle tehty pelkistys, mutta toivon sen selventävän hyvinvointipolitiikan erilaisia painotuksia kehityksen eri vaiheissa.

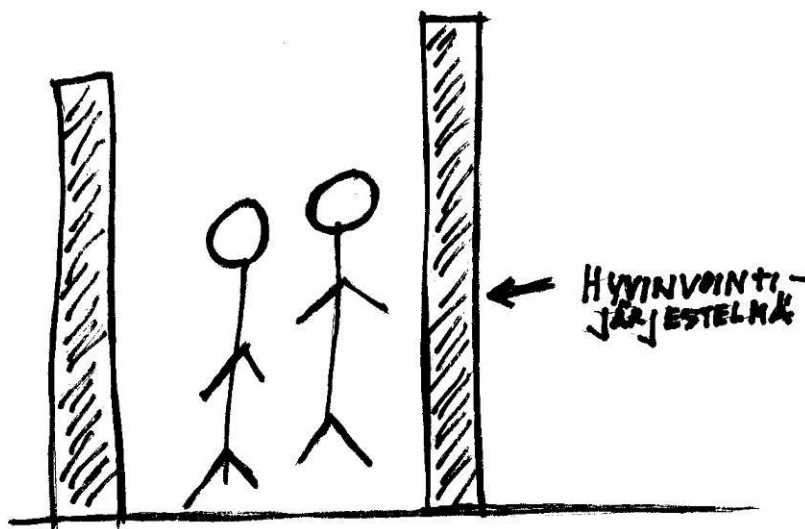
Hyvinvointivaltiota edeltävä vaihe:

Suhteessa ihmisten tarpeisiin hyvinvointipolitiikan rakenteet olivat kovin heikot; ihmisten elämässä Beveridgen jättimäiset pahat jäivät suuressa määrin ihmisen itsensä tai hänen perheensä tai lähiyhteisönsä kannettaviksi taikka riippuvaisiksi hyväntekeväisyydestä.

Hyvinvointivaltion kehittyessä hyvinvointi-instituutiot kasvoivat ja tyydyttivät entistä suuremman osan puutteesta, sairaudesta, tietämättömyydestä, toimettomuudesta ja elinolojen kurjuudesta; lisättiin palveluja, parannettiin etuuksia ja vahvistettiin toiminnan rakenteita

Nykyinen hyvinvointipolitiikka kohdistaa kehittämisen sekä rakenteisiin että hyvinvointiyhteiskunnan antamiin etuuksiin ja palveluihin. Etuuksien ja palvelujen lisäämisestä huolimatta väestöryhmien väliset erot näyttävät suurilta ja jopa kasvavat. Tällainen kehitys on nähtävissä terveystilanteessa, työttömyydessä/toimettomuudessa ja myös puute eli köyhyys on tietyn väestöosan vitsauksena edelleen.

Samaan aikaan kun kasvava väestöosa kokee jääneensä osattomaksi yhteiskunnan hyvinvoinnista ja vaikutusmahdollisuuksista ja valitsee joko ääriliikkeiden kanavan taikka katteettomia lupauksia antavan populismin, virallinen hyvinvointipolitiikka keskustelee etuuksista, palveluista ja rakenteista. Suurin yhteiskunnallinen riski käsitykseni mukaan on osattoman väestöosan riittämätön ymmärrys kansainvälistyvän ja monimutkaistuvan yhteiskunnan toiminnan perusteista ja kehityksen edellytyksistä. Beveridgen jättimäisistä pahoista tietämättömyys on muodostumassa demokraattisen yhteiskunnan suurimmaksi uhaksi.

Hyvinvointipolitiikan tuleva suunta

Edellä olevan pohjalla ja tämän seminaarin esitysten virittämänä katson, että uuden hyvinvointimallin rakentamisen tulisi rakentua nykyisestä täysin poikkeavan paradigman varaan.

Nopeasti muuttuvassa kansainvälisten riippuvuuksien maailmassa ei voida rakentaa sementoituja etuus- ja palvelujärjestelmiä, eikä edes pysyviä rakenteita. On luotava väljät ja samalla selkeät puitteet kansalaisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan instituutioiden väliselle ”aineenvaihdunnalle”. Tämä tarkoittaa sitä, että ”rakennustelineiden” kasvattamiseen ja hyvinvoinnin ”antamiseen” perustuvan hyvinvointipolitiikan sijasta on suunnattava työ kansalaisten osallisuuden ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Tämä voi ja sen tulee toteutua monella vahvistamisen ulottuvuudella:

- sosiaalisesti
- tiedollisesti
- kulttuurisesti
- psyykkisesti
- filosofisesti
- taloudellisesti
- teknologisesti
- ekologisesti.

Tulevaisuuden hyvinvointipolitiikan ”kohteena” ja toimijoina eivät ole vain yksilöt, vaan myös yhteisöt, ryhmät ja verkostot ja niiden kanssa yhteiskunnan instituutiot ammattilaisineen ja päättäjineen. Yhteisenä tehtävänä on luoda käytäntöjä hyvinvoinnin, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien mahdollisimman tasaiseen jakautumiseen, luoda ja toteuttaa strategioita kulloistenkin jättimäisten pahojen estämiseen ja poistamiseen ja kohdentaa yhteisiä ponnistuksia etenkin demokratiaa uhkaavan tietämättömyyden vähentämiseen. Kansalaistiedon ja -taitojen vahvistaminen on olennainen osa tulevaisuuden hyvinvointipolitiikkaa.

Ylisosiaalineuvos Aulikki Kananojan analyysi XII Bruno Sarlin -seminaarin annista. Huoltaja-säätiön yhteistyössä Sosiaalipoliittisen yhdistyksen kanssa järjestämä seminaari pidettiin 8. joulukuuta 2016 Helsingissä.